

A 75 éves *Művelődés* mellékletei: Könyvtár és Könyvesház

II. rész

Vántsa Judit

*Jelen tanulmány egy része a romániai magyar szaksajtó és a romániai magyar közkönyvtárügy feldolgozásának 1945–2023 évek közötti történetét mutatja be. A romániai magyar könyvtári szaksajtó múltjának feltárása nem kis nehézségbe ütközött, hiszen a Kuszálík-féle sajtótörténeti bibliográfiában¹, a *Művelődésben*², a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikonban*³, a *Magyar Könyvszemlében*⁴ és más forrásokban megjelenő bibliográfiai hivatkozások többéves eltérést mutatnak az egyes lapok indulását, megjelenési gyakoriságát tekintve. A gyűjtőmunkát nehezítette, hogy az 1948 után megjelenő lapok közül egyetlen könyvtári szakfolyóirat sem állta ki az idők viszontagságait, és nem tudott folyamatos megjelenést biztosítani évtizedeken keresztül, mint ahogy a magyarországi könyvtári szaklapok közül a *Magyar Könyvszemle* (1876–) vagy a *Könyvtári Figyelő* (1955–) megtehetette. Ezt a hiányt próbálta pótolni a *Művelődés*, amely hol rovataiban, hol mellékleteiben igyekezett felkarolni a romániai magyar könyvtárügyet.*

*A tanulmány két részből áll: az első a *Művelődés*, a második a *Könyvtár*⁵ és a *Könyvesház*⁶ történetét mutatja be.*

sajtótörténet, romániai magyarok, folyóirat, könyvtár, Művelődés, Könyvesház

1. Előzmények

Az első romániai magyar könyvtári szaklap a *Könyvtárosok Tájékoztatója* volt (1950. aug./szept. 1. évf. 1. szám – 1965. okt./dec. 9. évf. 4. szám), amelynek első száma 1950-ben jelent meg Bukarestben. 1953 februárjáig havonta jelent meg, ezt követően 1957-ig szünetelt. 1957-től új évfolyam-számozással – ez volt a félreértések forrása, mivel

többben tévesen az 1957-es évet tartják a lap indulásának^{7,8,9,10} – negyedévenként jelent meg folyamatosan 1965-ig. (1. ábra)

A lap jelentős szerepet töltött be a könyvtárak egységes szervezési és gazdálkodási szabályzatának bevezetésében, az olvasószolgálat új módszereinek (például: szabadpolcos rendszer) körvonalazásában. Számba vette a könyvtárosok sikereit, örömeit, nehézségeit és tájékoztatta a közvéleményt a könyvtárak fejlődéséről.¹¹

1 Kuszálík Péter: Erdélyi hírlapok és folyóiratok 1940–1989. Bp. 1996. Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézet

2 Szabó Zsolt: Egy szakma és egy (könyvtáros) folyóirat fél évszázados kalandja. A *Könyvtárosok Tájékoztatójától* a *Könyvesházig*. = *Művelődés* 2007. febr., 28–29.

3 *Könyvtári Szemle*. Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. III. Bukarest. 1994. Kriterion Könyvkiadó. 235.

4 Csorba Csaba: Tizenöt éves magyar nyelvű könyvtári folyóirat Romániában. = *Magyar Könyvszemle* 1972. 1–2., 142–143.

5 A *Könyvtár* című lap a megszűnt *Könyvtári Szemle* szerepét vette át. A *Művelődés* mellékleteként jelent meg.

6 *Könyvesház* a *Művelődés* melléklete 1991–2007 között. Főleg a romániai magyar könyvtárosok szakmai tájékoztatását szolgáló szaklap.

7 Gábor Dénes: Palinódia a romániai magyar könyvtárosok szakfolyóiratáról = *Művelődés* (L.) 1997. 1. sz. 39–40. p.

8 Szabó Zsolt: Egy szakma és egy (könyvtáros) folyóirat fél évszázados kalandja. A *Könyvtárosok Tájékoztatójától* a *Könyvesházig* = *Művelődés* 2007. (LX.) 2. sz. 28–29. p.

9 Gábor Dénes: Palinódia a romániai magyar könyvtárosok szakfolyóiratáról = *Művelődés* (LXXIII.) 2020. 1. sz. 9–11. p.

10 Gábor Dénes: Egy folyóirat odisszeája = *Művelődés: A közművelődés szolgálatában*. 1998. 6–9 sz. 20. p.

11 *Könyvtári Szemle* = *Könyvtári Szemle* 1966. 1. sz. 1. p.

1. ábra Könyvtárosok Tájékoztatója

A román nyelvű könyvtári szaklap, a *Călăuza Bibliotecarului*¹² 1966-tól *Revista Bibliotecilor*¹³ név alatt jelenet meg. Társalap lévén, a Könyvtárosok Tájékoztatójának utóda a *Könyvtári Szemle* lett, amely szintén Bukarestben jelent meg 1966. jan./márc. (10. évf. 1. sz.) – 1973. okt./dec. (17. évf. 4. sz.) között. (2. ábra)

A Könyvtárosok Tájékoztatójával párhuzamosan jelent meg a *Művelődés* 1965-ig, az előbbi megszűnéséig. Tulajdonképpen a könyvtárosoknak a szakmai lapja a Könyvtárosok Tájékoztatója volt, de a *Művelődés* is gyakran közölt ezekben az években könyvtárakról szóló írásokat a művelődési tevékenységek részeként, valamint könyvtárosoknak szóló mellékletei is voltak, a későbbiekben *Könyvtár*, illetve *Könyvesház* névvel.

2. Könyvtár (1974–1985)

A Könyvtár 1974-től a megszűnt Könyvtári Szemle¹⁴ szerepét próbálta átvenni, azonban előbb megszűnt önállósága, s csak *Művelődés Könyvtár* című

rovataként jelent meg 1974–1977 között. Kitartó küzdelem árán sikerült *Balogh Józsefnek*¹⁵ kiharcolnia, hogy 1977-től, ha teljes önállóságát nem is nyerhette vissza, de ismét külön fűzött és számozott negyedévi mellékletként jelent meg 1977–1982 között *Mezei József*¹⁶ szerkesztésében.¹⁷ (3. ábra)

Tartalmi szempontból: minden lapszámban bemutattak néhány romániai magyar érdekességű könyvtárat (közművelődési, iskolai, szakszervezeti, üzemi); a könyvtári mozaik rovatban külföldi könyvtári rövid hírek voltak közölve; a lap több mint felében a könyvkiadás bibliográfiáját, olvasmányajánlást, könyvszemlét közöltek; a Könyvtár körkérdése rovatban pedig jeles erdélyi személyiségek válaszai voltak olvashatóak olvasmányaikról, könyvekről.^{18,19,20}

12 Călăuza Bibliotecarului (1948–1965), havonta megjelenő, román nyelvű, Romániában megjelenő országos könyvtári szakfolyóirat.

13 Revista Bibliotecilor (1966–1973) havonta megjelenő, román nyelvű, Romániában megjelenő országos könyvtári szakfolyóirat.

14 Könyvtári Szemle. a Művelődés- és Művészetügyi Áll. Biz. (1971. 3. sz-tól: a Szoc. Művelődési és Nevelési Tanács) folyóirata. 1966. jan./márc. (10. évf. 1. sz.) – 1973. okt./dec. (17. évf. 4. sz.): Bukarest.

15 Balogh József (Bukarest, 1931 – Bukarest, 2006.) romániai magyar újságíró, író, műfordító. költő, a Könyvtári Szemle szerkesztője (1971. 2. sz. – 1973. 4. sz.), a Könyvtár (Művelődés első melléklete) szerkesztője (1981. 1. sz. – 1982. 1. sz.), a Könyvesház főszerkesztője (1991. 1. sz.), szerkesztője (1991. 2. sz.).

16 Mezei József (álneve: Szamosi Endre; Kolozsvár, 1938 – Bukarest, 2014.) erdélyi magyar szerkesztő, újságíró, műkritikus, művészettörténész.

17 Szabó Zsolt: Egy szakma és egy (könyvtáros) folyóirat fél évszázados kalandja. A Könyvtárosok Tájékoztatójától a Könyvesházig = *Művelődés* (LX.) 2007. 2. 28–29. p.

18 A Könyvtár körkérdése = *Könyvtár*. 1981. 3. sz. 13–16. p.

19 A Könyvtár körkérdése = *Könyvtár*. 1981. 4. sz. 24–27. p.

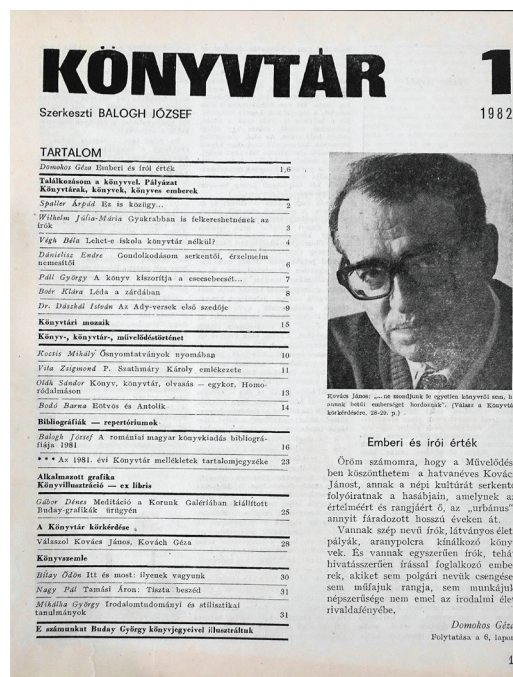
20 A Könyvtár körkérdése = *Könyvtár*. 1982. 1. sz. 28–29. p.

2. ábra Könyvtári Szemle

Beke György²¹ szerint: „a Művelődés és a Könyvtári Szemle jó hagyományai közé tartozott könyvészeti összeállítások időnkénti közreadása; ezt közművelődési folyóiratunk, illetve ennek Könyvtár rovata folytatja, láthatóan a teljesebbre törekvés, nagyobb rendszeresség igényével.”²²

A Könyvtár 1974. évi 4. lapszámában egy érdekes cikket olvashatunk Fülöp Mária²³ bibliográfus tollából. Összegyűjtötte az 1973-ban megjelent, 21 romániai magyar nyelvű újság és folyóirat könyvtárüggyel foglalkozó cikkeit és bibliográfia formájában közzétette a lapban. A bibliográfia nem foglalta magába a könyvkiadással, terjesztéssel, olvasással kapcsolatos írásokat, valamint a Művelődésben és Könyvtárban közölt könyvszemléket, új könyvek listáit, a könyvtárakra vonatkozó rövid híreket, s azokat a közművelődéssel kapcsolatos cikkeket sem, amelyekben csak egy-két mondatos utalás van a könyvtárak tevékenységére. A 212 cikk címe jelezte, hogy a Könyvtár általában figyelmet szentelt a könyvtárügynek. Alaposabb elemzés után kiderült, hogy csak néhány romániai magyar lap foglalkozik rendszeresen a könyvtárral. A megyei lapok közül ötben

3. ábra Könyvtár

volt található 15 vagy ennél több cikk, míg a másik ötben tíznél kevesebb volt. Ezek a számok nemcsak a lapok ilyen irányú érdeklődésének fokmérői voltak, hanem valószínűleg a megyék könyvtári tevékenységének a színvonalát is tükrözték. Az Előre²⁴ országos, a legszeleesebb olvasóközön-

21 Beke György, álnevei: Faragó György, Bárdócz Gergely (Uzon, 1927 - Budapest, 2007.) József Attila-díjas erdélyi magyar író, újságíró, műfordító.
 22 Beke György: Meditáció egy könyvészeti összeállítás kapcsán = Könyvtár 1976. 1. sz. 31-32. p.
 23 Fülöp Mária (1940-) (bibliográfus, Maros Megyei Könyvtár, Marosvásárhely)

24 Előre (napilap, 1953-1989). A Bukarestben 1947. szeptember 1-jén indult Romániai Magyar Szó című „országos demokratikus napilap” folytatása 1953. április 1-jétől 1989. december 22-ig, amikor ismét Romániai Magyar Szó lett.

séggel rendelkező romániai magyar napilap művelődési rovatában szintén kevés hely jutott a könyvtárügynek, mindössze 14 cikk.

Sajnálatos módon azok a lapok, amelyek jelleghűknél fogva az olvasók körében propagátorai kellett volna, hogy legyenek a könyvtárügynek és ebből kifolyólag a könyvnek, alig-alig közöltek könyvtárral kapcsolatos írásokat. Az is elgondolkodtató, hogy az irodalmi lapok, mint például az *Utunk*²⁵ és *Igaz Szó*²⁶ 1–1 cikket, a *Korunk*²⁷ pedig egyet sem közölt egész év folyamán.

Az írások tartalmát elemezve megállapítottam, hogy túlnyomó többségük a városi és községi közművelődési könyvtárakkal foglalkozott, s ezek között is ritka volt a könyvtári munka lényegét megragadó, alaposabb elemző cikk. Kevés írás jelent meg az általános könyvtárügyről, a szakkönyvtárakról, iskolai könyvtárakról, dokumentációról és tájékoztatásról. Teljesen hiányoztak olyan jelentős témák, mint a könyvtárközi együttműködés, a könyvtárügy jogi szabályozása, munkaszer-

vezés, feldolgozó munka. „A megjelent 212 írás ellenére nem lehetünk teljesen elégedettek könyvtárügyi irodalmunkkal, de ezért nem csak, vagy talán nem elsősorban a szerkesztőket terheli a felelősség, hanem a könyvtárosokat is.”- vonta le a következtetést *Fülöp Mária*.²⁸

1984-től már sötét felhők gyülekeztek a Művelődés egén is: a román kulturális forradalom jegyében fogant Megéneklünk Románia fesztivál folyóiratává süllyedt, így vele együtt haldoklott az 1985. év decemberi, utolsó számig, a *Könyvtár* is.²⁹

3 Könyvesház (1991–2007)

3.1 Kezdetek (1991–1992)

Az 1989-es romániai rendszerváltást³⁰ követően, a decemberi forradalom után a Művelődési Minisztérium határozatot hozott mind a *Revista Bibliotecilor*, mind a *Könyvtári Szemle* újra indításáról. Mindkét folyóirat régi szerkesztői fokozott lelkesedéssel vetették bele magukat a lapszerkesztésbe, remélve, hogy újra könyves folyóiratot tudnak eljuttatni a romániai magyar művelődési élet valamennyi érdekelt képviselőjéhez, mindazokhoz, akiknek létszükséglete volt a könyv.^{31,32}

Kezdetben úgy tűnt, hogy a könyvtári szaklap – amelynek a Balogh József által választott új címe *Könyvesház* lett – vissza tudja hódítani teljes függetlenségét. Az alapok újbóli lerakásában nagy szerepe volt az exlibrist gyűjtő, művészeti és könyves szakíró, bibliográfus *Gábor Dénesnek*³³ is, aki

25 *Utunk*: a romániai magyarság irodalmi, művészeti és kritikai hetilapja. Székhely: Kolozsvár. 1946-tól az 1989-es fordulatig jelent meg.

26 *Igaz Szó*: (1954–1989) Marosvásárhelyen kiadott szépirodalmi folyóirat. 1953 júniusától kéthavonta, 1954 januárjától havonta jelent meg. Címlapján feltüntetett önmeghatározása szerint 1953 márciusától az Román Népköztársaság írószövetsége Magyar Autonóm Tartományi Fiókjának folyóirata; 1957 januárjától "Szépirodalmi folyóirat"; 1962 márciusától "Szépirodalmi folyóirat. A Román Népköztársaság Írószövetségének havi folyóirata"; 1965 augusztusától "Szépirodalmi folyóirat. Románia Szocialista Köztársaság Írószövetségének havi folyóirata"; 1969 januárjától az RSZK Írószövetségének havi folyóirata. A romániai rendszerváltás után a folyóirat jogutódja a *Látó* lett.

27 A *Korunk* 1926. február – 1940. szeptember között Kolozsváron jelent meg. Alapítója Dienes László, 1929 januárjától Gaál Gáborral együtt szerkesztették a lapot. A *Korunk* 1957 februárjában indult újra a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóiratként és ebben a minőségében az 1989 decemberében bekövetkezett rendszerváltásig jelent meg. A főszerkesztő ebben a korszakban az 1984/9. számig Gáll Ernő, azt követően Rácz Győző volt. Az 1990-es III. folyamattól kezdve a főszerkesztő Kántor Lajos lett; 2008 áprilisától Balázs Imre József vette át helyét. 2013 januárjától a főszerkesztő Kovács Kiss Gyöngy.

A folyóirat 1990 óta havonta tematikus összeállításokban hívja fel a figyelmet a művelődési és közélet, illetve a tudomány aktuális kérdéseire – általuk egyrészt követve a kulturális mozgásokat, másrészt kezdeményezve az értelmiségi eszmecserék kibontakozását. <http://korunk.org/bemutakozas/> (Utolsó elérés: 2023.07.19.)

28 Fülöp Mária: *Könyvtárügy a romániai magyar sajtóban: Bibliográfia 1973 = Könyvtár 1974. 4. sz. 105–110. p. (= Művelődés (XXVII.) 1974. 12. sz. 25–30. p.*

29 Szabó Zsolt: Egy szakma és egy (könyvtáros) folyóirat fél évszázados kalandja. A *Könyvtárosok Tájékoztatójától a Könyvesházig = Művelődés (LX.) 2007. 2. 28–29. p.*

30 Az 1989-es romániai forradalom Temesvároton kezdődött december 15-én. A kelet-európai rendszerváltozások között a legvéresebb volt. Az ország diktátorát, Nicolae Ceaușescut és feleségét, Elena Ceaușescut megfosztották hatalmuktól és kivégezték. A romániai forradalom előtt a többi kelet-európai országban békés úton ment végbe a rendszerváltás; Románia volt az egyedüli ország a vasfüggöny mögött, ahol az átmenet erőszakos módon zajlott, és ahol az egykori kommunista vezetők egy részét ki is végezték.

31 Gábor Dénes: Egy folyóirat odissaéja. = *Művelődés (LI.) 1998. 5–6. sz. 20. p.*

32 Balogh József: Kinek épül a Könyvesház? = *Könyvesház (I.) 1991. 1. sz. 1. p.*

33 Gábor Dénes (Brassó, 1936 – Kolozsvár, 2019.) magyar bibliográfus, kisgrafikai szakíró.

hosszú évtizedekig külső munkatársa volt a Művelődésnek és a Könyvtári Szemlének. Amikor tehát meghívást nyert a Könyvesház címmel újjáalakult könyvtáros szaklap szerkesztőségébe, nagy lelkesedéssel fogott hozzá Balogh Józseffel a közös munkához. Nem csak rajtuk múlott, hogy nem sikerült önálló, negyedévi lapot létrehozni, s mire 1991-ben az első Könyvesház szám megjelent, már ismét csak a Művelődés mellékleteként és a negyedévi időszakosságot félévire cserélve állhatott olvasói elé.³⁴

1991-ben a Művelődés szerkesztőségének Kolozsvárra való áttelepedése maga után vont, hogy a Könyvesház szerkesztése is Kolozsvárra tevődjön át, ezáltal Gábor Dénes szerepe megnövekedett a szerkesztésben, mivel Kolozsváron élt.³⁵ (4. ábra)

Az első lapszám négytagú szerkesztőséggel indult: főszerkesztő Balogh József volt, a szerkesztők: Ferencz Zsuzsanna³⁶, Gábor Dénes és *András István Levente* voltak. Mire a második lapszám megjelent, nyugdíjba kényszerítették Balogh Józsefet (neve a szerkesztők között még szerepelt), akinek helyét *Szabó Zsolt*³⁷ vette át. Ferencz Zsuzsannát és András István Leventét elbocsátották, csak Gábor Dénes maradt szerkesztőnek, akit a Művelődési Minisztérium a Művelődés felelős szerkesztőjévé nevezett ki, azzal a meghagyással, hogy „a Könyvesház ügy továbbra is az Ő lelkiismereti feladata marad.” A román Művelődési Minisz-

4. ábra Könyvesház, 1. kiadvány

térium a Művelődés anyagi hátterét valamennyire biztosította, azonban a Könyvesház létezéséről egyáltalán nem akart tudni.^{38,39}

Az évente megjelenő két lapszám csak arra volt elegendő, hogy a romániai magyar könyvek bibliográfiáját, évfordulós megemlékezéseket, a könyvtárügy újdonságait, a könyvterjesztés gondjait és egyéb időszerű kérdéseket közöljön.⁴⁰

Az első lapszámtól kezdődően rendszeresen beszámoltak a „Könyvet Romániának” mozgalomról, amelynek eredményeként nemcsak a könyvtárak állománya növekedett, hanem új könyvtárak is létrejöttek. A második lapszámtól *Szigethy Rudolf*⁴¹ összeállításában rendszeresen közölték a romániai magyar könyvkiadás bibliográfiáját, amely utol-

34 Gábor Dénes: Egy folyóirat odissaéja. = Művelődés (LI.) 1998. 5–6. sz. 20. p.

35 Kiss Jenő: Indulások = Könyvesház (I.) 1991. 2. sz. 2–3. p.

36 Ferencz Zsuzsanna (Kolozsvár, 1943. november 20. – Bukarest, 2010. január 30.) magyar író.

37 Szabó Zsolt (Kolozsvár, 1946–) erdélyi magyar irodalomtörténész, főszerkesztő. A Babeş-Bolyai Tudományegyetemen (BBTE) szerzett magyar nyelv- és irodalom szakos tanári diplomát (1969). 1969–75 között a Jóbarát ifjúsági folyóirat kolozsvári munkatársa volt, majd a kolozsvári Megyei Könyvtárban könyvtáros, 1981–91 között a Kriterion Könyvkiadó kolozsvári szerkesztőségében főképp a néprajzi kiadványok szerkesztője. 1976–96 között az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár szerkesztő munkatársa. 1991-től a Művelődésnek és a kiadásában megjelent könyveknek a főszerkesztője, 1995-től emellett a nagyváradi Ady Endre Sajtókollégium, majd 1998-tól a BBTE Politika-, Közigazgatás- és Kommunikációtudományi Kara Újságírói Tanszékének adjunktusa, 2003-tól docense. 2005-ben tagozatvezetőként megszervezte a magyar magiszteri képzést.

38 Gábor Dénes: Palinódia a romániai magyar könyvtárosok szakfolyóiratáról. = Művelődés (L.) 1997. 1. sz. 39–40. p.

39 Gábor Dénes: Palinódia a romániai magyar könyvtárosok szakfolyóiratáról = Művelődés (LXXIII.) 2020. 1. sz. 9–11. p.

40 Gábor Dénes: Közművelődési gond(olat)ok a könyvtárban. Beszélgetés Kiss Jenővel, a Kovászna Megyei Könyvtár igazgatójával. = Könyvesház (II.) 1992. 1. sz. 6–7. p.

41 Szigethy Rudolf (Kolozsvár, 1934–) erdélyi magyar geológus, könyvtáros, bibliográfus.

jára Balogh József tollából 1982-ben jelent meg⁴² a Művelődés első mellékletében, a Könyvtárban.⁴³ Érdekes volt a lap „Könyvbörze” rovata, amely közvetítő láncszem volt olyan könyvek forgalmazásában, melyeknek nem volt remélhető az újrakiadása, és a tapasztalat azt mutatta, hogy ezek a jobb sorsra méltó szellemi értékek ott porosodnak a polcokon. Ezért vállalták a szerkesztők minden ellenszolgáltatás nélkül az eladásra fölkinált, vagy megvételre keresett könyv pontos bibliográfiai adatainak közlését, sőt tényleges cse-reajánlatok közvetítésében is részt vettek.⁴⁴

A kezdeti eufória után jött a hideg zuhany: az állami nyomdák elzárkóztak a kis példányszámú folyóiratok szedése-nyomása elől. Nem voltak hajlandók az állami kiadókkal szembeni szerződéses kötelezettségeiket sem teljesíteni. Előnyben a nívótlan, magánkézben levő lapok voltak, amelyek tulajdonosai kenőpénzekkel csaptak le a nyomdákra, papírra, ezáltal gyors iramban verték fel a nyomdai előállítás költségeit. De nem kedveztek az irodalmi, művelődési lapoknak, folyóiratoknak az állami lapterjesztő vállalat és a posta sem. A kormányzat gazdaságpolitikája, a papír árának ismételt drágítása, a nyomdai költségek emelése, valamint az életszínvonal csökkenése, a pénz vásárló erejének csökkenése, a munkanélküliség és a politikai életben tapasztalható szélsőséges törekvések, a közhangulat leromlása semmiképp sem volt kedvező egy újabb, a könyv világával foglalkozó nemzetiségi folyóirat megjelentetéséhez.⁴⁵

A lap kiadási és terjesztési nehézségei ellenére, a szerkesztők tervei között továbbra is a negyedévenkénti megjelentetés volt a cél. Ezt hangsúlyozta Szabó Zsolt főszerkesztő Sepsiszentgyörgyön 1991. október 5-én, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE)⁴⁶ Könyvtári Szakosztályának alakuló ülésén, amelyet a Kovászna Megyei Könyvtár-

ban⁴⁷ tartottak. A főszerkesztő vázolta a Művelődés és a Könyvesház viszonyát, s azt az új orientációt, amelyet a két lap a jövőben szeretne követni. Ehhez a munkához kérte a könyvtárosok hozzájárulását, nem utolsó sorban a terjesztési nehézségek leküzdéséhez, hisz ettől függött jelentős mértékben, hogy lesz-e a Könyvesházból évente négyszer megjelenő lap, vagy megmarad félévenkéntinek, amit több hozzászóló kevésnek ítélt. Balogh József beszélt a lap eddigi történetéről, hangsúlyozva, hogy elsősorban a hazai gondokkal foglalkoztak, de a nemzetközi kitekintést is szeretnék erősíteni.⁴⁸

Kiss Jenő⁴⁹ – az akkor megválasztott szakosztályi elnök – úgy vélte, hogy „a Könyvesház és a Könyvtári Szakosztály egymásrataltsága természetesen adódik, s mindenki számára reményt nyújt a fennmaradáshoz.”⁵⁰

1992-ben felmerült annak a kérdése, hogy a Könyvesház fel tudná-e vállalni a hiányzó könyvtáros képzés feladatát. Akkor Kiss Jenő úgy nyilatkozott, hogy „mivel a továbbképzés legkézenfekvőbb, leginkább megoldható módja az önképzés, ebből a szempontból nagyon jó, hogy ehhez nyújtson támogatást a Könyvesház. Ehhez azonban nagyon kevés az évenként kétszeri megjelenés. Ez legfennebb arra elegendő, hogy a könyvtárügy újdonságait, a romániai magyar könyvek bibliográfiáját, a könyvterjesztés aktuális kérdéseit közölje. Fontos lenne szemlézni a román Biblioteca című szaklap mellett a magyarországi szakajtóból csakúgy, mint az angol, német, francia nyelvű szaklapokból, amelynek közzététele egy-egy könyvtáros feladta lehetne.”⁵¹

3.2 Nehézségek (1993–1996)

1992 után gyakorlatilag minden hivatalos támogatás megszűnt, s csak külső források bevonásával (EMKE Könyvtári Szakosztálya, Bázeli Magyar

42 Balogh József: A romániai magyar könyvkiadás bibliográfiája 1981 = Könyvtár 1982. 1. sz. 16–24. p.

43 Szigethy Rudolf: A romániai magyar könyvkiadás bibliográfiája 1989. = Könyvesház (I.) 1991. 2. sz. 10–12. p.

44 Gábor Dénes: Könyvbörze. = Könyvesház (I.) 1991. 1. sz. 30.

45 Balogh József: Kinek épül a Könyvesház? = Könyvesház (I.) 1991. 1. sz. 1. p.

46 Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) egy kulturális intézmény volt 1885–1946 között, amely 1991-ben újra alakult.

47 Bod Péter Megyei Könyvtár, Sepsiszentgyörgy. Intézmény weboldala: <https://www.kmkt.ro/> (Utolsó elérés: 2023.07.21.)

48 Kiss Jenő: Indulások = Könyvesház (I.) 1991. 2. sz. 2–3. p.

49 Kiss Jenő (1943–) nyugalmazott könyvtárigazgató, Bod Péter Megyei Könyvtár, Sepsiszentgyörgy, RMKE elnök, tiszteletbeli elnök.

50 Kiss Jenő: Indulások = Könyvesház (I.) 1991. 2. sz. 2–3. p.

51 Gábor Dénes: Közművelődési gond(olat)ok a könyvtárban: Beszélgetés Kiss Jenővel, a Kovászna Megyei Könyvtár igazgatójával = Könyvesház (II) 1992. 1. sz. 6–7. p.

Misszió Szenior Csoportja, Művelődés Egyesület⁵²) sikerült hosszas stagnálás után 1995 végére egy összevont számot III–IV. évf. (1993–1994) jelzéssel kiadni^{53,54}, így az 1995-ös szám megjelenése elmaradt – habár ezt utólag szándékuk volt pótolni. Ennek a bizonytalan megjelenésnek elsősorban anyagi természetű okai voltak, ezért ismételtén szükségessé vált a Könyvesház megjelentetésének új alapokra helyezése. A folyóirat összevont száma már nem Kolozsváron, hanem a sepsiszentgyörgyi Trisedes nyomdában készült, az EMKE Könyvtári Szakosztálya, a Bázeli Piarista Öregdiákok Egyesülete és a Kolozsvári Művelődés Egyesület támogatásával.⁵⁵

Nemcsak a Könyvesház küzdött anyagi nehézségekkel, az anyalapot, a Művelődést a román magánosítás elsodorta, egyszóval megvonták az állami támogatást, így a mellékletre nem volt pénz. Csak reménykedtek, hogy lábra áll a román gazdaság, és lesz még pénz a kultúrára is. „Az állami mecénatúra helyét át fogja venni a magánvállalkozók támogatása, a polgár, a civil társadalom eldönti majd, hogy szüksége van-e olyan típusú tudásra, amilyent a Könyvesház kínál”- írta Szabó Zsolt főszerkesztő.⁵⁶

A Művelődés szerkesztősége úgy határozott, hogy az EMKE Könyvtári Szakosztályának segítségét kérve végszükség esetén állami támogatás nélkül is megjelenteti a Könyvesházat, mégpedig negyedévenkénti periodicitással úgy, hogy számítottak a Romániai Magyar Könyves Céh (RMKC)⁵⁷ érdekközösségen alapuló támogatására is. A lap arcélét kicsit újragondolva, a legfőbb törekvésnek azt tekintették, hogy tájékoztatást nyújtsanak az olvasóknak az olvasási és könyvbeszerzési lehetőségekről, a könyvtárak életéről, írók, kiadók, nyom-

dák és könyvüzletek időszerű helyzetéről. „És szeretnénk kitekinteni a Kárpát-medence magyar közösségeinek hasonló problematikájára is, hisz a magyar könyv bárhol születik és él, mindannyiunk érdeklődésének közös tárgya” – írták a szerkesztők.⁵⁸

A Művelődés mellékleteként esetlegesen megjelenő Könyvesházat 1996 márciusától Kiss Jenő, az EMKE Könyvtári Szakosztályának elnöke támasztotta fel, *Simon Attila*⁵⁹ szerkesztésében, a Csíkszeredai Pro Print⁶⁰, Pallas Akadémia⁶¹ könyvkiadók és a Corvina Könyvesház⁶² gondozásában. Továbbra is hű maradt a laphoz a főszerkesztő Szabó Zsolt és az olvasószerkesztő Gábor Dénes. Még ebben az évben négy lapszám látott napvilágot, teljesítve a negyedévenkénti megjelenést. A megújuló lap külalakjában megváltozott, a téglavörös színt felváltotta a fehér,⁶³ amelynek címlapjára régi könyves fotók kerültek. Tartalmi megújulásról azonban nem beszélhetünk, hisz szinte ugyanaz volt a lap felépítése, mint az 1991/1992-es lapszámokban. Annyi változás volt, hogy a 30 oldalas lap felét könyvrecenziók tették ki, emellett még több oldalban könyvjegyzéket tartalmazott az előző negyedév erdélyi könyvterméséről, és rendszeresen közöltek kiadókról, nyomdákról is híryanagot. Ezek után, hogy mennyire volt sikeres a könyvtárosok körében a Könyvesház, Kiss Jenő szerint: „Jó és sikeres folyóiratokat sorakoztatott fel az erdélyi magyar szellemi élet. (...) Hol áll a Könyvesház ebben a sorban? (...) A sor végén, mondjuk tárgyilagosan, kis büszkeséggel.”⁶⁴

52 Kolozsvári Művelődési Egyesület. Szabó Zsolt hozta létre tül nyomórészlet magyar nyelvű kiadványok megjelentetésére. <http://intezmenytar.erdelystat.ro/intezmenyek/romaniai-magyar-konyvkiadok/kolozsvari-muvelodes-egyuesulet/9072> (Utolsó elérés: 2023.08.02.)

53 Gábor Dénes: Palinódia a romániai magyar könyvtárosok szakfolyóiratáról = Művelődés (L.) 1997. 1. sz. 39–40. p.

54 Gábor Dénes: Palinódia a romániai magyar könyvtárosok szakfolyóiratáról = Művelődés (LXXIII.) 2020. 1. sz. 9–11. p.

55 Olvasható a Könyvesház 1993/1994-es számának impresszumában.

56 Szabó Zsolt: Mentetgetőző = Könyvesház (VIII.) 1999. 1. sz. 1. p.

57 Romániai Magyar Könyves Céh, Marosvásárhely. A romániai magyar könyvkiadók, könyvkészítők és könyvkereskedők egyesülete.

58 Új nekifutás elé = Könyvesház 1996 (VI.) 1. sz. 3. p.

59 Simon Attila (Csíkszereda, 1972. augusztus 6.–) erdélyi magyar költő.

60 A Pro Print Könyvkiadó weboldala. <http://www.proprintkiado.ro/index.php> (Utolsó elérés: 2023.07.19.)

61 A Pallas Akadémia Könyvkiadó weboldala. <http://www.pallasakademia.ro/> (Utolsó elérés: 2023.07.19.)

62 Corvina Könyvesház és Antikvárium Kft. Csíkszeredában alakult 1992-ben Corvina Könyvpostán néven. Az évek folyamán Erdély több településén voltak jelen, könyvesbolt, könyvtand vagy viszonteladók révén. Jelenleg Csíkszeredában és Székelyudvarhelyen működtetnek könyvesboltot. A könyvek mellett kegytárgyakat, valamint használt és antikvár könyveket is forgalmaznak és vásárolnak. Weboldalát árulják. http://www.corvina.ro/?fbclid=IwAR1DxxbogWLzXCwZU-HgXwM4-LpkEgPoUaOEHMDFJ0WbpUfNo8h4Z_DxHVJA (Utolsó elérés: 2023.07.19.)

63 Csak az 1996-ban megjelent 4 lapszám tért el küllemében a Művelődéstől.

64 Kiss Jenő: Számvetés = Könyvesház (VI.) 1996. 4. sz. 3. p.

Az anyagiak előteremtése mellett, a másik nagy gondot a lap tartalmának összeállításában a közlésre szánt írások begyűjtése okozta. Habár az évente megrendezett Romániai Magyar Könyvtárosok Vándorgyűlésén a lap szerkesztői rendszeresen kérték a könyvtárosokat, hogy küldjenek cikket, beszámolót, tájékoztatót könyvtárukról, tevékenységükről, az írások nagyon lassan gyűltek, és könyvtári lap helyett egyre inkább művelődési lappá vált. *Szente Ferenc*⁶⁵ az újjászületett régi-új könyvtáros lappal kapcsolatosan figyelmeztetett, hogy „*a lapot gondozni kell, szerkeszteni csak abból lehet, amiről gondoskodás történt előzőleg. (...) Sok-sok rimánkodást a szerzőknek, hogy ne csak ígérjék, hanem írják is a cikket, sőt küldjék is el időre.*” Továbbá javasolta, hogy év végére jelentessenek meg egy Könyvesház kalendáriumot, „*abban elférne mindaz a szellemi kincs, ami a szerkesztők asztalfiókjában rekedt a szűk esztendőben*”. *Szerinte a megújult lap tartalmában is dicséretes: „sok hasznos felvilágosítást tartalmaz az erdélyi könyves vállalkozásokról, törekvéseikről, gondjaikról. A könyvtárakról szóló hírek azonban „kevesescskék és öregescskék. Kezdetnek jó, hogy máris vannak Vajdaságból átvett hírek is, de hol a többi magyar vidék? Hol Erdély?”*

Javasolta, hogy mielőbb alakuljon meg a lap körül egy levelező hálózat, mert ettől lehet remélni, hogy a „*Kárpát-medence minden tájáról érkezzenek írások könyvekről, könyves eseményekről, könyvtári életről, olvasóköri működéséről*”.

A lapterjesztésre is kitért. Szándékában állt, hogy néhány lelkes könyvtáros társával előfizetőket és hirdetőket szervezzenek a Könyvesháznak. „*Erdélyt és a többi magyar lakta, román vidéket rátok hagyjuk. Az EMKE Könyvtári szakosztályában sejtek akkora erőt, hogy lelkesíteni tudjon könyvtárosok mellett tanítókat, papokat, más értelmiségieket, hogy szóljanak és tegyenek a magyar művelődés érdekében azzal, hogy terjesztik a Könyvesházat. Szeptemberig fel kellene állnia a lapot szellemileg támogató csoportnak. Lehetséges?”*⁶⁶

65 Szente Ferenc (1933–2021.) 1982-ben az OSZK KMK igazgatója lett, majd 1986-ban – megtartva igazgatói címét is – az OSZK főigazgató-helyettesévé nevezték ki. 1994-ben vonult nyugdíjba.

66 Szente Ferenc: Nyílt levél Kiss Jenő igazgató úrnak, az EMKE könyvtáros szakosztály elnökének abból az alkalomból, hogy újjászületett a Könyvesház. = Könyvesház (VI.) 1996. 2. sz. 7. p.

Habár Szente Ferenc rámutat a legnagyobb gondokra, hiányosságokra, javaslatokat is megfogalmaz ezek kiküszöbölésére, mégsem sikerült a folyamatos megjelenést biztosítani.

Egyetlen egy évben sikerült a Könyvesháznak negyedévenként megjelenni, 1996-ban. A negyedik lapszámban Kiss Jenő bizakodva írt a lap jövőbeni megjelenéséről: „*az 1996-ban megjelent négy lapszám bizonyítja, hogy van értelme a szerkesztésre fordított munkának. A felvállalt célok – könyvtárügy, könyvkiadás, könyvterjesztés probléma körét, a kiadók, nyomdák életét itthonról és a határon túlról behozni a lapba – részben sikerült megvalósítani.*”⁶⁷ Ezen az úton szerettek volna haladni 1997-ben is, azonban a terv nem sikerült.

3.3 A Könyvesházból Könyvjelző lesz (1997)

A pénzügyi helyzet újbóli kilátástalansága miatt, hogy a lap belátható időn ne bukjon meg, Simon Attila szerint a megoldás az lenne, ha a költségeket az EMKE Könyvtári Szakosztálya és a RMKC közösen vállalja magára. Előbbi szervezet részéről azonban semmilyen hivatalos állásfoglalás nem született. Az RMKC 1996 végén vállalta egy bizonyos oldalszám (lapszámonként 8 oldal) költségeinek fedezését. A Művelődés főszerkesztője, Szabó Zsolt a Könyvesházat a Művelődés laptestébe szeretne volna beolvasztani, 16 oldalas terjedelemben. Ugyanakkor felmerült annak a lehetősége is, hogy a lapot egy erős szakmai szereplő adja ki üzleti vállalkozásként, amelyre elsőként a csíkszeredai Corvina Könyvpostája jelentkezett. Erre együttműködési alternatívák születtek, és választás elé állt a lap szerkesztősége: vagy marad minden a régi-ben, azaz bizonytalan anyagi helyzettel próbálják megjelentetni a lapot, vagy pedig vállalkozásként kezelik; vagy marad a szűk rétegnek szóló tartalom, vagy pedig figyelembe veszik az olvasók igényeit is; vagy 1000–1200 példányban jelenik meg, vagy ennek többszörösére emelik a lap példányszámát. A Corvina Könyvpostája az utóbbiak mellett döntött. „*Februártól kéthavi rendszerességgel Csíkszeredától Bukarestig, Aradtól*”⁶⁸ Nagy-

67 Kiss Jenő: Számvetés = Könyvesház (VI.) 1996. december. 4. sz. 3. p.

68 Arad (románul: Arad) város Romániában. Az egykori Arad vármegye, ma Arad megye székhelye.

bányáig⁶⁹ Könyvjelző névvel egy új lap jutott el a könyvbarátokhoz, de amely lapban valószínűleg a '96-os Könyvesház megújulásra való törekvéseinek eredményét fedezi fel az olvasó."⁷⁰

A kéthavonta – 1997. jan./febr. (1. évf. 1. sz.) – 1997. (1. évf. 6. sz.) – megjelenő lap felelős szerkesztője Simon Attila volt, kiadója a Corvina Könyvpostája Kájoni Kiadója.⁷¹

Kiss Jenő szerint: „a Könyvjelző azért jött létre, mert éppen senki sem tudta finanszírozni a Könyvesházat, a Könyvesház viszont látott reklámlehetőséget benne, ezért jött létre egy megegyezés Szabó Zsolt és a Céh vezetése között, az én beleegyezésemmel, hogy más címen ugyan, de könyvtári híreknek, anyagoknak is helyet adva, csinálják a lapot.”⁷²

Valóban Bencze Tibor, a Corvina Könyvpostája Kájoni Kiadójának igazgatója látott a lapban reklámlehetőséget, hiszen elmondása szerint anyagiilag támogatta a Könyvjelző megjelenését. A lappal párhuzamosan katalógust is kiadtak és azt tízezer példányban szórták szét Erdélyben. Ennek alapján sok megrendelés futott be, ebből fedezték az új folyóirat költségeit.⁷³

Sajtótörténeti szempontból a Kuszálík-féle sajtóbibliográfiában úgy jelenik meg, hogy a Könyvjelző a Könyvesház szerepét vette át⁷⁴ – utalva a folytonosságra –, azonban a lapon ez áll: „Romániai magyar könyvszemle, a romániai magyar könyvkiadók, könyvkereskedők és könyvbarátok lapja.” Az egyezés értelmében, a lapban könyvtárakról szóló írásoknak is meg kellett volna jelenniük, ellenben a hat lapszámból csupán négyben talál-

ható egy-egy rövid könyvtártörténeti írás.^{75,76,77,78} A cikkek nagy része a könyvpiacról, könyvkiadásról, valamint könyvismeretésekről szólt. A lapnak az volt az elsődleges célja, hogy vásárlókat toborozzon a folyóiratban ismertetett könyvekre, felhívja a figyelmet a megjelenő könyvekre, a könyv vásárokra, kiállításokra. Az internet elterjedésével a lap/könyvek népszerűsítése, rendelése könnyebbé vált, ezt a lehetőséget próbálta kihasználni Simon Attila is, aki 2001-ben egy interjú során azt mondta, hogy: „a Könyvjelző nevű, kéthavonta megjelenő, első országos, erdélyi magyar könyvszakmai folyóiratot internetre vittem (a folyóiratot is magam alapítottam, főszerkesztettem, szerkesztettem, tördeltem és postáztam)”⁷⁹

A Könyvjelző 1997. évi 4. számától az impresszumában valóban fel van tüntetve az internetes változat címe (www.hhrf.org), azonban ezen a weboldalon 2023 júliusában a lapból egyetlen lapszám sem található.

3.4 Az újraéledt Könyvesház (1999–2007)

Egy idő után világos lett, hogy a Könyvjelző nem tudta helyettesíteni a Könyvesházat, ezért Kiss Jenő és Szabó Zsolt úgy döntöttek, hogy újra indítják a lapot.⁸⁰ Egy év kihagyás után, 1999-től ismét Könyvesházként a Háromszéki Mikes Kelemen Köz-művelődési Egyesület, a Kovászna Megyei Könyvtár, az EMKE Könyvtári Szakosztálya és a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete (RMKE)⁸¹ különböző pályázatokból nyert támogatásaiból évente

69 Nagybánya (románul: Baia Mare, régi elnevezése Asszony-pataka) municípium Romániában. Máramaros megye székhelye.

70 Simon Attila: Könyvesház = Könyvjelző (I.) 1997. január-február 3. p.

71 Kuszálík Péter: A romániai magyar sajtó 1989 után. Bp. 2001. Teleki László Alapítvány; Kolozsvár, EME, 424. cikkely, 177. p.

72 Kiss Jenő magánlevelezése Vántsa Judittal 2009. május 31-én.

73 Szatmári László: Új könyves lap. = Hargita Népe (Csíkszereda), márc. 14.

74 Kuszálík Péter: A romániai magyar sajtó 1989 után. Bp. 2001. Teleki László Alapítvány; Kolozsvár, EME, 424. cikkely, 177. p.

75 Ercsey Etelka: A Bethlen könyvtár Nagyenyeden. = Könyvjelző (I.) 1997. márc.-ápr. 11. p.

76 Dr. Gaal György: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület régi könyvtára. = Könyvjelző (I.) 1997. máj.-jún. 11. p.

77 A Csíksomlyói ferences könyvtár kincsei. = Könyvjelző (I.) 1997. 5. sz. 8. p.

78 Róth András: A székelyudvarhelyi Tudományos Könyvtár. = Könyvjelző (I.) 1997. 6. sz. 8. p.

79 Gergely Tamás: Internetcsinálók. Erdélyben az elsők. Interjú Simon Attilával = Brassói Lapok (Brassó) 2001. január 11.

80 Kiss Jenő magánlevelezése Vántsa Judittal 2009. május 31-én.

81 Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete (RMKE) 2000-ben jött létre. Elnöke: 2000–2021 között Kiss Jenő (nem hivatalosan elnök: 2009–2021 között Kopacz Katalin), 2021-től Szócs Endre.

két szám, ha késéssel is, de megjelent a Művelődés szerkesztőségével együttműködve. „Megpróbálunk lépést tartani a felmerülő újabb igényekkel is. Olvasóink elsősorban a székelyföldi⁸² magyar könyvtárosok, visszajelzéseik biztatóak, anyagi létünk bizonytalanságait bizakodással, szervezési újításokkal próbáljuk áthidalni. Amíg lehet, ahogy lehet” – írta a főszerkesztő Szabó Zsolt.⁸³

Bizakodva tekintettek a jövőbe, hiszen a lapot elsősorban a könyvtárosok forgatták haszonnal, mivel a cikkek kifejezetten nekik íródtak. A lapban bemutatták a romániai magyarság gazdag könyvtermését, a könyvtártörténeti írások mellett pedig felhívták a figyelmet a közösség, a könyvtár mozgató erejére, hogy támogatókat, újabb olvasókat toborozzanak a lapnak.⁸⁴

De hogyan is készült a Könyvesház 1999-ben? A lap jogilag továbbra is a Művelődés melléklete volt. A bekerülő írásokat az EMKE Könyvtári Szakosztálya gyűjtötte össze, amelyet Sepsiszentgyörgyre a Megyei Könyvtár címére kellett elküldeni. A beérkezett írásokat a könyvtár munkatársai számítógépre vitték (gévelték), majd „lemezen” Kolozsvárra küldték, ahol a Művelődés munkatársai szerkesztették és tördelték, majd újra visszakerült az anyag Sepsiszentgyörgyre, mint nyomdakész mesterpéldány, ahol a nyomtatás megtörtént. A költségek legjelentősebb része a nyomdai munkát volt, amelyet az EMKE Könyvtári Szakosztálya, a Hargita és Kovászna Megyei Könyvtárak fizettek ki. Mindig az, akinek pénze volt. Ehhez összefogásra volt szükség, amely nem csak papíron létezett. „*Arra biztatjuk Önt is Kedves Olvasó, fogja meg kinyújtott kezünk, segítsen nekünk. Minél többen kapcsolódnak be a munkába – elsősorban írásaik révén – annál biztosabb, hogy jövőre elérjük az a természetes állapotot, hogy a Könyvesház évente négyszer jelenik meg, és négy tartalmas szám kerül be a magyar könyvtáros társadalom vérkeringésébe!*”⁸⁵ – írta Kiss Jenő.

82 Székelyföld (románul: Ținutul Secuiesc) alatt az Erdély területén található, történelmi székely székek területét kell érteni. A történelmi Székelyföldhöz tartozott a mai Kovászna (Háromszék) és Hargita megye (Csíkszék, Udvarhelyszék), Maros megye egy része (Maroszsék).

83 Szabó Zsolt: Egy szakma és egy (könyvtáros) folyóirat fél évszázados kalandja. A Könyvtárosok Tájékoztatójától a Könyvesházig = Művelődés (LX.) 2007. 2. sz. 28–29. p.

84 Szabó Zsolt: Mentegetőző. = Könyvesház (VIII.) 1999. 1. sz. 1. p.

85 Kiss Jenő: Új lapszámunk elé = Könyvesház (VIII.) 1999. 2. sz. 1. p.

A szerkesztőség két fiatal főállású szerkesztőből állt, akiknek munkáját három szerződéses bedolgozó és „több mint száz ingyen napszamos külső munkatárs” alkotta⁸⁶ – írta Szabó Zsolt utalva a közölt írások szerzőire. Azonban az 1999–2003 között megjelenő Könyvesház impresszumában egy főszerkesztő: Szabó Zsolt, és három szerkesztő: Gábor Dénes, Murad Betty, Sütő Ferenc neve szerepelt; 2004-ben a szerkesztőség Szabó Gézával bővült, aki csak egy évet maradt a lapnál; az utolsó 2006–2007-es összevont lapszámot Szabó Zsolt vezetésével Murad Betty szerkesztette.

2000-ben Gábor Dénes egy visszemlékező cikket írt a *Könyv Könyvtár Könyvtáros*⁸⁷ című Magyarországon megjelenő könyvtári szaklapban, amelyben a Könyvesház történetét dolgozta fel röviden. Írásában kitért a romániai szaksajtó történetére is, kezdve a Könyvtárosok Tájékoztatójától, amelynek első megjelenési évét tévesen 1950 helyett 1957-re tette.⁸⁸

A Könyvesház küllemében is utalt a Művelődéshez való tartozására, nemcsak azért, mert alcímében feltüntette, hogy a „Művelődés melléklete”, de azáltal is, hogy borítójának megtervezője ugyanaz a *Deák Ferenc*⁸⁹ grafikusművész volt, aki a Művelődés megújuló címlapját is tervezte.⁹⁰

Az 1999. évi első lapszámából hiányoztak az első évfolyamokban valamennyire kialakított rovatok: könyvtári hírek, könyvtár- és művelődéstörténeti írások, könyvismertetések váltották egymást. Gábor Dénes neve, illetve névváltozatai alatt kilenc cikk jelent meg, ami azt sugallta, hogy újra kevés a közlésre szánt írás.

86 Szabó Zsolt: Egy évet ismét túléltünk = Művelődés (LIII.) 2000. 1. sz. 31. p.

87 A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros (1992–2022) című havonta megjelenő folyóirat – népszerű nevén 3K – a magyar könyvtárosok egyik alapvető szaklapja. Középterjedelmű tanulmányokat, cikkeket, beszámolókat, recenziókat közöl, és a legfontosabb, szakmai közérdeklődésre számot tartó, történeti és még inkább a legfrissebb jelenségeket mutatja be. Elemző szempontú, a mai könyvtári trendeket és problémákat tárgyaló lap. A 3K a nagy múltú Könyvtáros (1959–1992) című folyóirat utóda.

88 Gábor Dénes: Gondolatok a Könyvesház-ról = Könyv Könyvtár Könyvtáros 2000. július 52–55. p.

89 Deák Ferenc (Kökös, 1935. június 17. – Szeged, 2013. május 3.) romániai magyar grafikus és könyvművész.

90 Gábor Dénes: Egy folyóirat odissaéja = Művelődés (LI.) 1998. 5–6. sz. 20. p.

A Könyvesház megjelenése továbbra is nehézkes volt, nem lehetett tudni, hogy évente hány lapszám, milyen periodicitással jelenik meg. Késve jelent meg a megújulás utáni, 1999. évi 2. lapszám, amelynek vezércikkében Kiss Jenő a következőket írta: „*egy kicsit nyugtalanít a késés, de nagyobb az öröm, hogy mégiscsak sikerült megjelenni!*” Gondok nemcsak az anyagiak előteremtése miatt voltak, nehezen és lassan gyűltek a közlésre szánt írások is. Pedig a lap tartalmába már a magyar és román szaksajtóból is átvettek olyan írásokat, amelyek egyrészt lehetővé tették, hogy azok a könyvtárosok is elolvassanak néhány hasznos cikket, akik nem fértek hozzá a szemlézett lapokhoz, másrészt figyelemfelkeltés szempontjából is hasznosak voltak, mert a fontosabb eseményekre, kérdésekre ráirányították a figyelmet. Tervezték a hír-rovat bővítését, főleg a romániai magyar érdekeltségű könyvtárakról, de a magyarországi és a szomszédos államok könyvtáraitól is több írást szerettek volna közölni. A megjelenésre szánt anyagokat kérték, hogy Sepsiszentgyörgyre, az EMKE Könyvtári Szakosztályára küldjék. Kiss Jenő újra kérte a könyvtárosokat, hogy küldjenek tudósításokat saját könyvtáraikról, s azt részben vagy egészben, de biztosan közölni fogják. A szerkesztőség is és Kiss Jenő is remélték, hogy az olvasók segítségével elérhető lesz az évenkénti négy szám megjelenése.⁹¹

2000. június 5-7. között szervezték meg a Határon túli Magyar Könyvtárosok VI. Zempléni Nemzetközi Tanácskozását, amelyen öt ország 31 könyvtárosa vett részt. A konferencia témája: *A magyar könyvtári szaksajtó határon innen és túl* címet kapta. A megnyitóra a sárospataki Városi Könyvtárban került sor, a tanácskozások pedig Szerencsen⁹² folytak. Ezen a rendezvényen Gábor Dénes lapszerkesztő is bemutatta a Könyvesházat, *A könyvtári szaksajtó jelenléte a romániai magyar könyvtárak munkájában* címmel.⁹³ Sajnos az előadás anyaga nem jelent meg a Könyvesházban, pedig ott lett volna a helye valamelyik lapszám-

ban. Azt sem lehetett tudni, hogy pontosan kik vettek részt Romániából a tanácskozáson, csak feltételezhető, hogy *Barabás Zója* Székelyudvarhelyről (Móra Ferenc Általános Iskola), mivel a rendezvény beszámolója (és nem az előadás anyaga) az ő tollából került közlésre.

A Könyvesház 2002-ig évente kétszer jelent meg, majd újra anyagiak és cikkek hiányával küszködve 2002–2005 között évente egy összevont számmal jelentkeztek. A lap tartalmát tekintve egyre több volt a könyvtárakról szóló hír, már bekerültek a külföldi – főleg magyarországi – rendezvényeken, konferenciákon résztvevők beszámolóit. Azonban még mindig hiányoztak az olyan stratégiai fontossággal bíró szakmai anyagok, amelyek valóban elő tudták volna mozdítani a könyvtárosi szakmát. *Mikulás Gábor*⁹⁴ információs tanácsadó úgy jellemezte a lapot, mely által a romániai magyar könyvtárügyre is utalt, hogy „*megfontolandó az értékmegeőrzés elé helyezni az értékteremtést, legyen benne jövőre vonatkozó elképzelés, terv, amit be tudna mutatni, és melyre később vissza lehet tekinteni.*”

Szabó Zsolt főszerkesztő a 2003-as lapszámokban úgy kezdte írását, hogy az augusztusra tervezett összevont szám késni fog. Ha az RMKE elnöke, Kiss Jenő nem áll melléjük, a lap meg sem jelenik. 2003-ban a lap szerkesztésébe bevonták a Kolozsváron újságíró szakra járó egyetemistákat, akikkel elkezdtek a tordai, a szászrégeni és a nagyváradi könyvtárak, valamint a századik születésnapját ünneplő Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár bemutatását⁹⁵ is, melynek korszerűségére hívták fel a figyelmet. A lap fő témája az Illyefalván megrendezett romániai magyar könyvtárosok vándorgyűlése volt. Tartalma a résztvevők tanulmányaiból, beszámolóiból állt volna össze, amelyekből „*ötöt sikerült lapzártáig beszerezni, bár a többi is bizonyára általános érdeklődésre tartott volna számot*” – írta a főszerkesztő. Felhívta a figyelmet az új könyvek jegyzékének bővítésére is: „*egyetlen könyv vagy 16 lapnál terjedelmesebb romániai kiadvány se maradjon felleltározatlanul (...) az utókor majd ráér ros-*

91 Kiss Jenő: Új lapszámunk elé = Könyvesház 1999. (VIII.) 2. sz. 1. p.

92 Szerencs kisváros Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye Szerencsi járásának székhelye, Miskolctól 30 kilométerre. A Zempléni-hegység déli lábánál, a Taktaköz peremén helyezkedik el.

93 Barabás Zója: Határon túli magyar könyvtárosok tanácskozása Sárospatakon = Könyvesház 2000. (IX.) 1. sz. 40. p.

94 Dr. Mikulás Gábor, Kecskemét, gazdálkodás és szervezéstudományi szakember, könyvtáros. A KIT - Könyvtár Információ Társadalom Hírlevél megalapítója, tulajdonosa, szerkesztője.

95 Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest. Intézmény weboldala. <https://www.fszek.hu/> (Utolsó elérés: 2023.07.19.)

tálni, az már nem a mi dolgunk". És mint mindig, most is bíztak abban, hogy a lap sorsa jobbra fordul, a gazdasági élet fellendül és magával hozza a művelődésre fordítható források, a könyvtáraknak jutó támogatások növekedését.⁹⁶

Amiről nem olvashatunk a 2003-as Könyvesházban, de elhangzott Illyefalván, a vándorgyűlés végén: az RMKE egyesületi ügyek megbeszélésén felmerült egy gyakrabban megjelenő könyvtári szaklap kiadásának igénye. A Művelődés mellékleteként megjelenő Könyvesház ugyanis a szakmai igényeket csak részben elégítette ki, hisz évente egy lapszám jutott el az olvasókhoz, ezért inkább könyvtártörténeti írások megjelentetésére volt alkalmas. A lap további bizonytalan megjelenése, terjesztése, és a friss könyvtári információkhoz való hozzáférés iránti igény egyre jobban elhatalmasodott a romániai magyar könyvtárosok nagy részén és ennek sokan hangot adtak. Akkor e kérdés függőben maradt, elsősorban az anyagiak miatt. Sok könyvtárost azonban továbbra is foglalkoztatott a gondolat, hogy egy gyakrabban megjelenő szaksajtója legyen a romániai magyar könyvtárosoknak.⁹⁷

2004-ben a főszerkesztő a lap vezércikkében újra beszámolt arról, hogy a Könyvesház szinte egy féléves késéssel jelent meg, az RMKE-nek, és személyesen Kiss Jenőnek a közbenjárására. Nekik köszönhető, hogy a lap eljutott minden könyvtárhoz, a hagyományos éves RMKE vándorgyűlések által.⁹⁸ Azonban Kiss Jenő szerint a Könyvesház terjesztése egyre nagyobb gondot okozott. A lap 250–400 példányban jelent meg, pénz és érdeklődés függvényében. *„Nagyobb érdeklődésre számítottunk, amikor tartalmilag gazdagabb volt, illetve teljesebben tükrözte a könyvtermést. Terjesztette Szabó Zsolt Kolozsváron, illetve mi (megj. Kovászna Megyei Könyvtár) küldöztettük, osztogattuk a könyvtáraknak, ahogy lehetett, olykor postán a távolabbiaknak. Hargita megyének (megj. Csíkszeredai Megyei Könyvtár) is átadtunk egy adagot, azt ők osztogatták megyéjükben.”*⁹⁹

96 Szabó Zsolt: Ismét Könyvesház = Könyvesház (XII.) 2003. 1–2. sz. 1. p.

97 Vántsai Judit: A romániai magyar könyvtári szaksajtó vázlatos története. = Erdélyi Múzeum (71.) 2009. 1–2. sz. 68–79. p.

98 Szabó Zsolt: A Könyvesház elé = Könyvesház (XIII.) 2004. 1–2. sz. 1. p.

99 Kiss Jenő magánlevelezése Vántsai Judittal 2009. május 31-én.

Habár próbálkoztak már 1998-ban a lap interneten való megjelentetésével, technikai okok miatt ennek kivitelezése csak 2004-ben sikerült. 2004-ben Szabó Zsolt tájékoztatta a lap olvasóit, hogy a www.muvelodes.ro¹⁰⁰ weboldalon megtalálhatók a Könyvesház 2002-es és 2003-as lapszámai, érdemes azokban is böngészni.¹⁰¹ A honlapon ma is fellelhetők a Könyvesház 2000–2006, a Művelődés 2005. január – 2009. december között megjelent számai, valamint egyéb kiadványok.

A Könyvesház világhálós változatától azt remélték, hogy „segíteni fogja a főleg kisebb és egymástól távol eső erdélyi könyvtárak magyar könyvtárosait, hogy tudjanak egymásról, egymás tevékenységéről és ezúton információt is cseréljenek”.

Azonban ekkor már több mint három éve (2001. májustól) működött a Szabó Károly¹⁰² által létrehozott romániai magyar könyvtárosok levelezőlistája (rmke@gmailgroups.com), melynek a mai napig fontos szerepe van a romániai magyar könyvtárosok közötti információcserében és kommunikációban¹⁰³.

Habár nincs ténylegesen megemlítve, hogy a 2005-ös kiadású lap hónapokat késéssel jelent meg, az egyik cikkben egy 2006. januári hivatkozásról¹⁰⁴ lehet olvasni, ami eléggé furcsán hangzik egy 2005-ben megjelenő lapnál. Talán nem tartották érdemesnek a szerkesztők újra megismételni a tényt, hogy újabb féléves késéssel vehettük kézbe a lapot.

Az utolsó, 2006–2007-es összevont lapszám 128 oldala alig tartalmazott romániai magyar könyvtárra vonatkozó hírt. Arra a kérdésre, hogy hogyan tovább Könyvesház? - a választ az egyik legilletékesebb, Kiss Jenő nyugalmazott könyvtárigazgató adta, aki a következőket írta: *„nagy valószínűséggel egyelőre szünetel a lap megjelenése”*. Szabó Zsolt főszerkesztőn és a Romániai Magyar Könyvtá-

100 A jelzett honlap régi, de még megtalálható néhány évfolyama a Művelődésnek és Könyvesháznak. <http://www.muvelodes.ro/> (Utolsó elérés: 2023.07.19.)

101 Szabó Zsolt: A Könyvesház elé = Könyvesház (XIII.) 2004. 1–2. sz. 1. p.

102 Szabó Károly könyvtáros a Székelyudvarhelyi Városi Könyvtárban

103 Sütő Ferenc: www.muvelodes.ro = Művelődés (LVII.) 2004. 10. sz. 3. p.

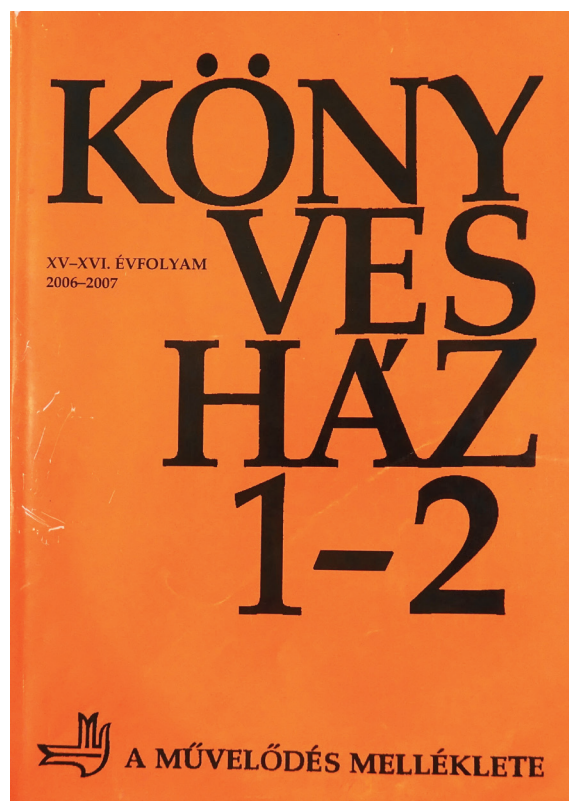
104 Kelemen Katalin: A községi könyvtárak működése Hargita megyében = Könyvesház (XIV.) 2005. 1–2. sz. 14–17. p.

ros Egyesületen¹⁰⁵ fog múlni az, hogy elő tudják-e majd az anyagiakat teremteni, ha az olvasóktól valós igény mutatkozik a lap megjelenésére, akár az eddigi tartalmi szerkezetet követve, akár más szerkesztési elvekkel.¹⁰⁶

3.5 Stafétaátadás

Amint látjuk, a romániai magyar nyomtatott könyvtári szaksajtó léte bizonytalan volt. A Könyvesház legutolsó, 2006–2007-es összevont száma 2008-ban jelent meg. Mintha már búcsúzni készülne a szerkesztőség, vagy legalábbis staféta-váltásra kerülne sor, megjelentették az utolsó lapszámban a 2006. november 11-én elhangzott előadás anyagát a *ReMeK-e-hírlapról*^{107,108}, valamint több oldalon keresztül a hírlap anyagából is közöltek írásokat ízelítőül. Attól, hogy mi, könyvtárosok szerkesztettünk egy havonta megjelenő elektronikus hírlapot, nem kellett volna, elveszítsük a Könyvesházat. A két lap szerepe és célja teljesen más volt, de úgy gondolom, hogy elsősorban az anyagiak döntöttek. (5. ábra)

Mivel a könyvtár az információs társadalom egyik alapvető intézménye, elvárando követelmény, hogy munkatársai rendelkezzenek olyan napi információkkal, melyek a körülöttünk zajló szakmai, politikai, vagy társadalmi vonatkozású eseményekről adnak hírt. Nagyon fontos a szakmán belüli kommunikáció, bizonyítja ezt az RMKE elektronikus levelezőlistája is, ahol számos kérdést lehet megvitatni. De e két pólus, a Könyvesház és az RMKE-lista között szakadék tátongott, melyet egy legalább havonta megjelenő könyvtárosi szaklap hidalt volna át. Végül is ez a szakadék egyre kisebbedni látszott azáltal, hogy sikerült létrehozni egy elektronikus hírlapot (*ReMeK-e-hírlevél*), amely, ha nem is kimondottan a szakmai tudás és ismeret bővítését tekinti feladatának, de a szakmai tájékozottságban mindenképp jelentős szerepe van.

5. ábra A Könyvesház utolsó, összevont lapszáma

Tíz évvel az utolsó Könyvesház megjelenését követően indult egy próbálkozás a lap újbóli kiadásával kapcsolatban. 2016-ban a Művelődés szerkesztőinek szándékában állt a tervezett kétrégiós melléklet mellé az RMKE-vel közösen egy Könyvesház című mellékletet publikálni, amennyiben az egyesület vállalja a szakmai partnerséget a kiadvány összeállításában.¹⁰⁹ Véleményem szerint az RMKE részéről nem volt elegendő támogatás, hogy újra legyen a könyvtárosoknak egy nyomtatott szaklapjuk, mivel nem találtam sehol, sem a könyvtárosok levelező listáján, sem más fórumokon felhívást, ahol az egyesület vezetősége aszerkesztőségnek ezt a tervét továbbította volna a könyvtárosok felé.

Utószó

A Könyvesház megszűnésével, 2007-ben bezárult a romániai magyar könyvtárosok publikálási lehetősége. Azóta csak két-három mondatos híreket hallatunk magunkról, a *ReMeK-e-hírlevélen* keresztül. A hírlevél 2006. szeptember 1-től minden hónap

105 2009 márciusában új vezetőséget választott az RMKE

106 Kiss Jenő magánlevelezése Vántsa Judittal 2009. május 31-én.

107 Vántsa Judit: *ReMeK-e-hírlap: A romániai magyar könyvtárosok elektronikus hírlevelének bemutatása = Könyvesház (XV-XVI.) 2006-2007. 1-2. sz. 48-50. p.*

108 *ReMeK-e-hírlevél: romániai magyar könyvtárosok elektronikus hírlevele (2006-).* <https://epa.oszk.hu/01200/01260> (Utolsó elérés: 2023.07.24.)

109 Dáné Tibor Kálmán: Óévzáró, újévköszöntő = *Művelődés (LXIX.) 2016. 12. sz. 3. p.*

első munkanapján érkezik a megrendelők levelesládájába, ingyenesen. *Moldován Istvánnak* köszönhetően a ReMeK-e-hírlevél bekerült az OSZK Elektronikus Periodika Adatbázis Archívumába (<https://epa.oszk.hu/01200/01260>), így visszamenőleg bön-

gészhető mind a 17 évfolyam. S ha valakinek megtetszett, netán kíváncsi lenne a romániai magyar könyvtárosok tevékenységére, küldjék el a lap megrendelésének igényét a remekehirlevel@gmail.com e-mail címre.

Beérkezett: 2023. október 5.

Vántsa Judit

Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár
könyvtárvezető
E-mail: vantsajudit@yahoo.com